

ბოროტი წადილი სამეგრელოს შესახებ

(1902 წელი, გაზეთი „ივერია“)

ცნობილია, რომ ყოველს ერს აქვს მთავარი ენა, რომელიც საერთო საუნჯეს შეადგენს ამ ერის ყველა ნაწილისათვის და იწოდება მისს დედა-ენად, და თემიური კილო-კავები (наречия), რომელნიც იხმარებიან ადგილობრივ. ხალხის განათლებაში ამ სიტყვიერების ფაქტორებს კაცობრიობის კეთილგონიერებამ ასეთი დანიშნულება მისცა: ყველა სკოლებში სწავლება მოწყობილია დედა-ენაზე და ადგილობრივს კილო-კავებს ხმარობენ ასახსნელად და განსამარტებლად იმ საერთო სიტყვებისა, რომელნიც ადგილობრივ ბავშვებს კარგად არ ესმით. ამ სახით ეფინება მთელს ხალხში დედა-ენის სრული ცოდნა და მასთან ერთად ვრცელდება განათლება. ასეთი წესია ევროპაში, ამერიკაში და ყველა კულტურულს ქვეყნებში. ასეთივე წესი არსებობს რუსეთის ხალხთა შორის და, სხვათა შორის კავკასიელებშიაც. კავკასიელს თათრებს, მაგალითად, აქვთ რამდენიმე პროვინციალური ენა, კილო-კავები, რომელნიც დიდად განირჩევიან მათი დედა-ენიდგან, რომელსაცა ჰქვიათ ადერბეიჯანული ენა (адербеѣржанское наречие). სახელმძღვანელო წიგნები თათრულის ენისა და რუსულისა ყველა თათრულის სკოლებისთვის მხოლოდ ამ უკანასკნელს ენაზე არიან შემდგარნი და ეს სახელმძღვანელოები იხმარებიან ყველა თათრულ თემთა შორის, სადაც-კი სკოლები არსებობენ. თუ მკითხველი იფიქრებს, რომ ეს თათრული სახელმძღვანელოები რომელიმე პატრიოტ თათრისგან იქმნებიან შედგენილნიო, ძალიან მოსტყუვდება. მათი ავტორი არის ბუნებრივი რუსი - ჩერნიაევსკი, რომელიც ჯერ ჩინოვნიკად იყო თათრულს პროვინციაში, სადაც კარგად შეისწავლა თათრული ენა, მერმე გაპედაგოგდა, გახდა ინსპექტორად გორის საოსტატო სემინარიის თათრულის განყოფილებისა და სწორედ ამ დროს შეადგინა თათართათვის მათი დედა-ენისა და რუსულის ენის სახელმძღვანელოები, და ორივეში მხოლოდ საერთო ადერბეიჯანული ენა იხმარა, ახლა ვიკითხოთ: როგორ მიეგება ამ ნაბიჯს სასკოლო მთავრობა? დიდი სიამოვნებით, და არამც თუ მოიწონა ჩერნიაევსკის წიგნები, არამედ საღსარიც მისცა, რომ თვითონ ავტორს გამოეცა ეს წიგნები და გაეცვრელებინა სკოლებში. და ახლა ყველა თათრულს სკოლებში იხმარებიან ეს სახელმძღვანელოები, ადგილობრივის თათრულის კილო-კავების დახმარებით და ავრცელებენ თათრულს დედა-ენას ყველა კავკასიელ თათართა შორის, მხოლოდ მისი შუამავლობით ცოდნასა ჰვენენ ხალხში და აერთებენ, ერთად კუმშამენ ყველა თემის თათრებსა.

ასეთი წესია სომეხთა შორისაც. ამ ხალხსაც. მთავარის სომხურის გარდა, აქვთ პროვინციალური ენებიც, მაგალითად, ზოკური, რომელნიც ისე განირჩევიან მათი დედა-ენისაგან, რომ ბევრგან ბავშვებს უჭირთ ამ უკანასკნელის გაგება. მიუხედავად ამისა, ყველა სომხურს სკოლებში იხმარებოდნენ და იხმარებიან სახელმძღვანელონი, რომელნიც შედგენილნი არიან ლიტერატურულ დედა-ენაზე. ამითი მთელს სომხობაში ღრმად იდგამს ფესვებს ერთი და იგივე ლიტერატურული დედა-ენა, ერთი და იგივე მეტყველება, ცოდნა, და მჭიდროდ აერთებს ხალხსა.

ასეთი გონივრული წესი იყო ჩვენს საქართველოშიაც მას უკან, რაც ქრისტიანობა მიიღო ჩვენმა ერმა და დაიარსა სკოლები. მეოთხე საუკუნიდგან დაწყებული დღეინდელ დღემდე ყველა ჩვენებურს სკოლებში, შავი ზღვიდან დაწყებული დაღისტნის საზღვრამდე, იხმარებოდა მხოლოდ წიგნები საერთო ლიტერატურულს დედა-ენაზე დაწერილნი. განსამარტავად ადგილობრივ გაუგებარ სიტყვებისა და ფრაზებისა, მასწავლებლები ხმარობდნენ სიტყვიერად ადგილობრივს ტერმინებსა და ფრაზებსა, მაგალითად, სამეგრელოში და სვანეთში, და სწავლასთან ერთად ავრცელებდნენ დედა-ენის სრულს ცოდნასა. ვინ მოიფიქრებდა, თუ ამ გონივრულს წესს, ღვთისაგან დალოცვილს და ისტორიისაგან მოწონებულს, მოწინააღმდეგენი გამოუჩნდებოდნენ ჩვენს ქვეყანაში, საქართველოში. მაგრამ მოულოდნელი მოხდა, შეუძლებელი აცხადდა. და აცხადდა მხოლოდ ჩვენში, და სხვაგან-კი არსად, არც სომეხთა შორის, არც თათართა შორის და არც სხვა კავკასიელებში არ აღმოჩენილა ამისთანა ჭკუა-მოკლე და უკუღმართი ადამიანი, რომელსაც ეთქვას, სკოლებში სწავლება სათემო კილო-კავებზე უნდა იყოს და არა დედა-ენაზეო.

ჩვენში-კი გამოჩნდნენ იმისთანა ჭკუით გლახაკნი, რომელთაც გაჰბედეს და წარმოსთქვეს, რომ სამეგრელოსა და სვანეთის სკოლებიდგან დედა-ენა უნდა იქმნას გამორიცხული, რადგან აქ ხალხი ადგილობრივს კილო-კავებსა ხმარობსო.

რას გვიქადის ამ უკუღმართობის აზრის სისრულეში მოყვანა, განხორციელება? რასაკვირველია, მეტად ცუდს მომავალსა. ერთმა კავკასიელმა ერმა კაი ხანია მოჰგლიჯა ჩვენს სამშობლოს აღმოსავლეთის ვეებერთელა კუთხე, სახელდობრ ზაქათალის მაზრა, საინგილო, ყარაიასი, მეორემ ერთის საუკუნის განმავლობაში ხელთ იგდო სამი დიდი მაზრა საქართველოსი: ახალქალაქისა, ახალციხისა, ბორჩალოსი და, ამის გარდა, გაბატონდა აღმოსავლეთის ყველა ქალაქებში. ჩვენმა სამშობლომ დაჰკარგა თითქმის მესამედი თავისი ტერიტორიისა, მიწა-წყლისა. აღმოსავლეთის საქართველო საკმაოდ შესუსტდა. მაგრამ დასავლეთის საქართველო თავისის ერთიანობით, თავისი სრული ქართველობით ღონიერი იყო, და ბოლოს ხანს მისი გამჭრიახი, უნარიანი, მოხერხებული და მხნე ერი გაძლიერების გზას დაადგა. სრული იმედი იყო, რომ გაძლიერებულნი იმერნი გაჭირვებულს ამერებს მოეშველებოდნენ, ზურგს მისცემდნენ და შეერთებულის ძალით დაუბრუნებდნენ ძვირფასს დანაკარგსა, როგორც თვითონ იბრუნებდნენ ძვირფასს დანაკარგსა, როგორც თვითონ იბრუნებდნენ წინა საუკუნოებში თავისას ამერების შემწეობით. მაგრამ ეშმაკს როდი ეძინა. იმან მოიწადინა თვით იმერთა სამშობლოც დაენაწილებინა, დაექუცმაცებინა, მოეწყვიტა შავი ზღვის ნაპირებიდგან, დაეუძღურებინა. სახსარიც მალე იპოვნეს: სამეგრელოსა და სვანეთის მოწყვეტა, მოშორება საერთო ნიადაგიდან, საერთო სამშობლოდან.

რაც შეეხება კერძოდ იმ მხარეებს, რომელთაც მოწყვეტას უპირებენ, ისინი იმავე სიკეთეს მოიძვიან, რა სიკეთეც მოელის ტოტებსა, ხიდგან მოჭრილებსა. დაჰკნობა და გახმობა აუცილებელი შედეგია მათის მოწყვეტისა საერთო ნიადაგიდან. ნუ ვინ მოიყვანს აქ საწინააღმდეგო საბუთად მყნობას. სხვა ხეზე შტომ შეიძლება იხაროს, მხოლოდ ახლო ნათესავს ხეზე; მაგრამ თუ იგი ამყნეს სხვა გვარს ხეზე, ვერც გაიზრდება და ვერც იხარებს. ნაწილი ერისა, რომელიც მოშორდა საერთო ეროვნულს ნიადაგსა, სწრაფად მიდის უკან-უკან, სუსტდება, ველურდება და ხდება მსხვერპლად გამხრწნელი პროცესისა.

დიაღ, განცალკევება ასუსტებს ეროვნულს ხესაც და მისგან მოშორებულს ტოტებსაც ღუპავს სრულიად.

აი რისთვის არის უკიდურესად საშირო, რომ ამ ბოროტს წადილს მედგრად წინ აღუდგეს მეგრელნიც, სვანნიც და ყველა ქართველებიც.

ტექსტის ციფრული ვერსი მოამზადა: ანა რუხიაშვილმა - თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სტუდენტმა.

24 აპრილი, 2020 წელი

#დარჩისახლში